

ГОЛІКОВА О.С.
Молодший науковий співробітник
Інститут проблем ринку та економіко-екологічних
досліджень НАНУ
Французький бульвар, 29, м. Одеса, Україна, 65044
E-mail: olga.iprei@gmail.com
ORCID: 0000-0001-7301-2430

НАУКОВІ АСПЕКТИ КЛАСИФІКАЦІЇ ПРИРОДНИХ РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ

Актуальність. Сучасний стан соціально-економічного розвитку держави демонструє усвідомлення необхідності гармонійного розв'язання економічних та екологічних питань, що постають в результаті рекреаційного природокористування; обумовлює необхідність пошуку наукових підходів до класифікації природних рекреаційних ресурсів, а також трансформації та диверсифікації функціонування рекреаційно-туристичної сфери.

Мета та завдання. Мета: поглиблення та аналіз наукових підходів щодо класифікації природних рекреаційних ресурсів в контексті раціонального природокористування та розвитку рекреаційно-туристичної діяльності. Завдання дослідження: провести класифікацію природних рекреаційних ресурсів за ознаками вичерпності, відновлювальності, відтворення, встановлення обмежень щодо форм та прав власності та можливої їх диверсифікації у рекреаційно-туристичній діяльності.

Результати. Стан соціо-економіко-екологічної взаємодії та збільшення потреб суспільства в рекреаційних ресурсах та об'єктах викликають необхідність в цільовому використанні природно-ресурсного капіталу для задоволення потреб населення, в рекреаційному природокористуванні. Визначено три функції рекреаційного природокористування (соціальну, економічну і природоохоронну), розкрито їх зміст. Досліджено розподіл елементів довкілля на природні ресурси та природні умови, який є достатньо умовним. Відповідно до проведеного огляду та аналізу класифікаційних критеріїв і ознак систематизовано підходи до класифікації, а саме: фізико-географічним аспектом (наприклад, походження, вичерпність, географічне положення тощо), економічним ефектом, економічно-правовими, екологічними та соціальними факторами. Надано класифікацію природних рекреаційних ресурсів з урахуванням відносин власності на них та економічних інтересів між суб'єктами рекреаційно-туристичної сфери і з позиції можливої диверсифікації використання природних рекреаційних ресурсів.

Висновки. Таким чином, оскільки проведення класифікації природних рекреаційних ресурсів та умов дозволяє виявити закономірності поєднання різних ресурсів, визначити економічні переваги їх використання, можливості альтернативного, зокрема рекреаційного, використання, а також зробити висновки про раціональне використання, збереження та перспективи диверсифікації, перспективи сприяння пріоритетам розвитку територій та громад, що на них розташовані.

Ключові слова: диверсифікація природних рекреаційних ресурсів, критерії класифікації, рекреаційне природокористування, обмеження щодо форм та прав власності.

GOLIKOVA O.S.
Junior scientific researcher
Institute Of Market Problems And Economic&Ecological
Research of the National Academy Of Sciences Of Ukraine
Frantsuzskiy Boulevard, 29, Odessa, Ukraine
E-mail: olga.iprei@gmail.com
ORCID: 0000-0001-7301-2430

SCIENTIFIC ASPECTS OF NATURAL RECREATIONAL RESOURCES CLASSIFICATION

Topicality. The current state of socio-economic development demonstrates awareness of the need harmonious solving economic and environmental issues that arise as a result of recreational nature-use management; necessitates the search for scientific approaches to the classification of natural recreational resources, as well as the transformation and diversification of the recreational and tourist sphere functioning.

Aim and tasks. Aim: deepening and analysis of scientific approaches to the classification of natural recreational resources in the context of rational nature use and the recreational and tourist activities development. Tasks: to classify natural recreational resources on the grounds of exhaustibility, renewability, reproduction, setting restrictions on forms and property rights and their possible diversification in recreational and tourist activities.

Research results. The state of socio-economic and ecological interaction, the increase of society's needs in recreational resources and facilities cause the need for targeted use of natural resource capital to meet the needs of the population - in recreational nature-use management. Three functions of recreational nature-use management (social, economic and nature protection) are defined, their maintenance is opened. The distribution of environmental elements on natural resources and natural conditions, which is quite conditional, has been studied. According to the review and analysis of classification criteria and characteristics, approaches to classification are systematized, namely: physical-geographical aspect, economic effect, economic-legal, environmental and social factors. The classification of natural recreational resources is given in context of ownership relations and economic interests between the subjects of recreational and tourist sphere and from the possible diversification side of natural recreational resources use.

Conclusion. Thus, since the classification of natural recreational resources and conditions allows to identify patterns of different resources combination, determine the economic benefits of their use, opportunities for alternative, including recreational, use, as well as draw conclusions about the rational use, conservation and prospects of diversification, prospects for territory development priorities and communities located on them.

Keywords: diversification of natural recreational resources, classification criteria, recreational nature use management, restrictions on forms and property rights.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями.

Ефективність процесу планування диверсифікації використання природних рекреаційних ресурсів повинна оцінюватися ступенем задоволення потреб населення та громад у рекреації. Класифікація як процедура може служити двом цілям: це може бути або попередня організація даних, що передують аналізу, або, як альтернатива, це може бути результатом аналізу. Класифікація передбачає розпізнавання закономірностей та організацію зібраних даних. Численні класифікаційні системи, які або спеціально розроблені, або належним чином адаптовані для використання у плануванні рекреаційної діяльності, розглянуті у науковій літературі і демонструють, як класифікаційні процедури, засновані на виявленні потреб, можуть підвищити ефективність планування зазначеної діяльності.

На сьогоднішній день діяльність, пов'язана з розвитком туристичної та рекреаційної сфери, є однією з перспективних галузей економіки, що інтенсивно розвивається. Туризм, зокрема рекреаційна діяльність, має значний вплив на соціо-економічний розвиток територій, зокрема сприяє створенню робочих місць та розвитку відповідної інфраструктури. В рекреаційно-туристичній діяльності використовуються як невичерпні ресурси (сонце, вітер, клімат та ін.) та вичерпні, які у свою чергу поділяються на не відновлювальні (термальні води, мінеральна сировина, пелоїди тощо) та відновлювальні (ландшафти, флора, фауна тощо). З огляду на це, актуальним є дослідження структурних характеристик класифікації природних рекреаційних ресурсів.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Питанням класифікації природних рекреаційних ресурсів і територій та підходів до неї займалась низка учених економічного, географічного, медичного профілю, зокрема Бейдик О. [1], Верхоглядова Н., Письменна О. [2] Гілецький Й. [3], Кравченко Н. [4], Мазурець Р. [5], Потишняк О. [6], Руденко В. [7], Смаль І. [8], Фоменко Н. [9], Буркинський Б., Хумарова Н., Мартієнко А. [10], Черчик Л. [11-12], Шевченко Г. [13] та інші. Серед зарубіжних авторів слід відзначити праці таких науковців як Хьюго М., Хеннінг Дж. [14], Вілсон Г., Стейн Дж. [15], Суза Т. [16], Гіоргеєвські М., Козухаров С., Наковські Д. [17], Джордан Дж. [18], Івлєв В., Івлєва М., Панюков М., Зульфугарзаде Т. [19].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В той же час, запропоновані підходи щодо класифікації природних рекреаційних ресурсів потребують подальшого вивчення, що пов'язано із значними змінами у системі соціально-економічних відносин та формуванням різноманіття форм і прав власності на природні об'єкти, а також трансформацією та диверсифікацією функціонування рекреаційно-туристичної сфери.

Формулювання цілей дослідження(постановка завдання). Метою статті є поглиблення та аналіз наукових підходів щодо класифікації природних рекреаційних ресурсів в контексті раціонального природокористування та розвитку рекреаційно-туристичної діяльності. Завдання дослідження: провести класифікацію природних рекреаційних ресурсів за ознаками вичерпності, відновлювальності, відтворення, встановлення обмежень щодо форм та прав власності та можливої їх диверсифікації у рекреаційно-туристичній діяльності.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Як зазначає [20] природокористування - це сукупність усіх форм експлуатації природно-ресурсного потенціалу та заходів з його збереження. Передбачає вилучення й перероблення, використання й охорону, відновлення та відтворення природних ресурсів і природних умов навколишнього середовища; збереження, відтворення та раціонального використання природних екосистем, що є основою збереження природно-ресурсного

потенціалу країни. Предметом природокористування вважається оптимізація виробничих, господарських відносин, прагнення до збереження і відтворення оптимального стану середовища існування людини. Окремими галузевими поняттями природокористування є водо-, лісо-, землекористування та ін. Науковці у своїх роботах [9, 10, 11] уточнюють, що реалізація природокористування відбувається через комплекс заходів, які спрямовані на присвоєння, використання, відтворення і охорону природних ресурсів. Автори також зазначають, що рекреація базується на природних ресурсах та умовах, які виступають провідними факторами відпочинку і оздоровлення, а також відновлення фізичних і ментальних сил особистості.

Сучасний стан соціо-економіко-екологічної взаємодії, збільшення потреб суспільства в рекреаційних ресурсах та об'єктах викликають необхідність в цільовому використанні природно-ресурсного капіталу для задоволення потреб населення, тобто в рекреаційному природокористуванні.

У рекреаційному природокористуванні зазвичай виділяють три функції: соціальну, економічну і природоохоронну, зокрема:

- соціальна функція рекреаційного природокористування відповідає за зміцнення фізичного і ментального здоров'я суспільства, задоволення індивідуальних потреб населення у відпочинку, оздоровленні, спілкуванні з природою тощо;

- економічна функція має прямий та опосередкований ефект, які полягають по-перше, у розширенні сфери застосування праці і прискореному розвитку рекреаційно-туристичної інфраструктури на територіях інтенсивного рекреаційного природокористування, і по-друге, у відновленні робочої сили (підвищується працездатність, збільшується фонд робочого часу, що сприяє зростанню продуктивності праці);

- природоохоронна функція попереджає деградацію природних рекреаційних ресурсів та комплексів від антропогенного навантаження, в тому числі рекреаційного [9].

Однак, на жаль не існує зв'язку між розвитком рекреаційного природокористування, зростанням доходів від нього до місцевих бюджетів, інвестиціями в інфраструктуру та подальшим зростанням доходів. Позитивного впливу від розвитку цієї господарської діяльності на економіку країни для належної мотивації недостатньо.

Важливою складовою рекреаційних ресурсів є їх лікувально-ресурсна база, в першу чергу - природні лікувальні властивості. Саме вони визначають спеціалізацію діяльності суб'єктів рекреаційного господарювання.

Серед основних питань рекреаційного природокористування є забезпечення всебічного й ефективного використання, відновлення і збереження природних рекреаційних умов і ресурсів з урахуванням потреб населення територій. Для його вирішення потрібно глибоко і комплексно обґрунтувати науково-практичні заходи, що сприятимуть забезпеченню та цільовому управлінню розвитком рекреаційного природокористування. Теоретичним підґрунтям реалізації цих заходів слугує системний підхід, який дозволяє провадити аналіз і впорядкування цілей функціонування тих чи інших систем, встановлювати взаємозв'язок між метою, можливостями вирішення питання і відповідними ресурсами.

Для організації рекреаційного природокористування і функціонування різних видів господарської діяльності в рекреаційно-туристичній сфері, в т.ч. до їх диверсифікації, важливо розрізняти поняття «природні умови» і «природні ресурси». Під природними рекреаційними ресурсами розуміють складові доквілля і його територіальні комплекси з сприятливими властивостями для рекреаційно-туристичної сфери та є матеріальною базою для рекреаційної діяльності (лікувально-оздоровчої, рекреаційно-туристичної, розважальної тощо). До таких ресурсів належать лікувальні ресурси (наприклад, термальні, мінеральні води, грязі, ропа, пелоїди тощо), природні екосистеми, що мають лікувально-оздоровчі властивості поліфункціонального призначення (лісовкриті території, морські та приморські екосистеми, лікувальні або оздоровчі кліматичні райони)[21].

Рекреаційні умови можна визначити як компоненти і властивості доквілля, що є сприятливими для рекреаційної діяльності, але не є її матеріальною основою (естетичність та різноманіття ландшафтів, кліматичні особливості, інсоляція протягом року, термін сніговкриття в горах і т.д.)

Як відомо [22] з точки зору суспільних потреб, усі природні ресурси умовно поділяються на дві групи: такі що безпосередньо використовуються в матеріальному виробництві та сфері нематеріальних послуг, а також всі інші. Стосовно рекреаційних ресурсів, то до першої групи, на наш погляд, відносяться такі, що є предметами вжитку (питна вода, рибні ресурси, дари лісу), та такі, що є засобами виробництва рекреаційно-туристичного продукту, тобто є сировиною та оздоровчою базою

для рекреантів. Природні умови – це елементи довкілля що безпосередньо не використовуються у процесі виробництва туристичного продукту потребують подальшого вивчення, але впливають на якість відпочинку та оздоровлення людей. Розподіл елементів навколишнього середовища на природні ресурси та природні умови є достатньо відносним, адже усі вони багатофункціональні та багатоцільові. В окремих випадках один і той самий елемент довкілля використовується в рекреаційній сфері і як ресурс, і як природні умови (наприклад, кліматичні ресурси-кліматичні умови, рекреаційні ресурси-рекреаційні умови). В той же час зміни відбуваються у процесі вдосконалення продуктивних сил, коли в результаті антропогенної діяльності природні умови залучаються у виробничі відносини та перетворюються на природні ресурси.

Загалом рекреаційні ресурси – не тільки економічна або наукова, а й історична категорія, якій властиві надзвичайно різноманітні за складом і особливостями ресурси, що визначило варіабельність існуючих показників їх кількісної і якісної оцінки. З огляду на це, а також швидкі темпи структурних трансформацій у соціально-економічних системах різних рівнів, важливо провести систематизацію поглядів на класифікацію природних рекреаційних ресурсів з урахуванням можливості їх диверсифікації. Відповідно до принципів програмно-цільового підходу рекреаційні ресурси є ресурсним забезпеченням функціонування рекреаційно-туристичних підгалузей, а також об'єктів, які їм підпорядковані, що, в свою чергу, обумовлює доцільність галузевої класифікації природних рекреаційних ресурсів.

Відповідно до розглянутих робіт щодо класифікації природних рекреаційних ресурсів, доцільно систематизувати підходи до класифікації за наступними ознаками: фізико-географічним аспектом (наприклад, походження, вичерпність, географічне положення тощо), економічним ефектом, економічно-правовими, екологічними та соціальними факторами. Спираючись на існуючі класифікації, надамо класифікацію природних рекреаційних ресурсів з урахуванням відносин власності на них та економічних інтересів між суб'єктами рекреаційно-туристичної сфери і з позиції можливої диверсифікації використання природних рекреаційних ресурсів.

Отже, за фізико-географічними ознаками природні рекреаційні ресурси можна класифікувати наступним чином:

За критерієм вичерпності природного ресурсу:

- *ресурси практично необмежені, невичерпні*, які безперервно поповнюються самою природою і не потребують та не можуть бути відтворені людиною. Це рекреаційні можливості енергії сонця, приливів та відливів океанів і морів, ресурси атмосфери, тощо. Рекреаційні ресурси даного виду представляють собою загальнонародну власність і привласнюються народом, що проживає на даній території.

- *ресурси вичерпні*:

- відновлювальні природні рекреаційні ресурси – це всі природні об'єкти, які при ефективному використанні не зменшують своїх корисних якостей, але ще можуть їх покращувати. Для таких ресурсів мають створюватись умови для розвитку альтернативних форм власності та підвищення конкуренції між ними: приватна, державна, комунальна; обмеження будь-якої форми власності;

- не відновлювані. Це практично всі мінерально-сировинні ресурси, ресурси надр, мінеральні води, грязі, тощо які використовуються у рекреаційно-туристичній діяльності суб'єктами надання послуг, вироблення рекреаційного продукту.

Вони поділяються на ті, які можна замінити іншими такими самими, та ті, що неможливо замінити. Ділянки надр не можуть бути предметом купівлі, продажу, дарування, спадщини. Вони знаходяться у державній формі власності. Права користування надрами можуть відчужуватися та переходити від одного користувача до іншого. Згідно з умовами ліцензування діяльності з видобутку природного рекреаційного ресурсу, він може знаходитися в різних формах власності, тобто після вилучення, наприклад, мінеральних вод, вони можуть належати приватному підприємцю, що здійснює їх розлив у тару.

Треба зауважити, що ці природні рекреаційні ресурси є виключною власністю народу України і тому повинна бути адекватна плата за використання самого мінерально-сировинного рекреаційного ресурсу суб'єктом господарювання, що одержує прибуток. Для ресурсів, які можна замінити такими самими, плата повинна включати витрати держави на пошук та розробку нових родовищ, організацію та проведення наукових досліджень лікувальних властивостей, утримання інститутів курортології, тощо.

Для тих природних рекреаційних ресурсів, які є унікальними, обмеженими, та такими, що більше не відновлюються у природі, необхідний інший підхід. Плата повинна урахувати їх

неповторність, а кошти за їх використання мають накопичуватися у спеціальних фондах для забезпечення можливості розвитку технологій та засобів, що здатні замінити їх на штучно створені, або для розвідки, та впровадження аналогічних.

За критерієм специфіки використання природного ресурсу:

▪ знаходяться в стані дикої природи і використовуються в стані дикої природи – знаходяться у загальнодержавній або комунальній власності, в той час для приватних суб'єктів встановлюються обмеження по використанню та збереженню такого природного ресурсу;

▪ вилучаються із дикої природи, переробляються та продаються споживачеві - загальнодержавна або комунальна власність, передається на праві користування суб'єктам різноманітних форм власності; із встановленням обов'язкових обмежень.

За критерієм походження:

▪ фізичні – геологічні, кліматичні, гідрологічні, термальні тощо;

▪ біологічні – екосистемні компоненти, в т.ч. ландшафти, фауністичні та флористичні об'єкти, екскурсійні об'єкти та ін.;

▪ енергоінформаційні – фактори психологічної привабливості території або природно-ресурсних комплексів, які сприяють емоційному та духовному комфорту та відновленню сил відпочиваючих.

За критерієм можливості взаємозаміни (диверсифікації) ресурсів одного типу:

▪ природний ресурс не є унікальним за своїми властивостями;

▪ природний ресурс має рідкісні особливості, які дозволяють замінити його в окремих межах відновлюючих рекреаційних програм;

▪ поклади природного ресурсу сформовані в унікальних умовах, які надали йому виняткові можливості, речовий склад тощо.

За економічним ефектом природні рекреаційні ресурси класифікують за наступними критеріями:

За критерієм технічних засобів використання:

▪ для використання природного рекреаційного ресурсу необхідні технічні, інвестиційні ресурси, робоча сила, підприємницькі здібності тощо. Можливі приватна, державна, комунальна власність із визначеними державою обмеженнями;

▪ природний рекреаційний ресурс використовується без додаткових технічних факторів знаходиться у суспільній власності та передбачають морально-етичні обмеження від користувачів.

За критерієм платності:

▪ платність використання природного ресурсу обумовлюється формою його вторинного привласнення на основі трудової діяльності виробника туристично-рекреаційних послуг, товарів, продукту;

▪ безоплатне використання базується на тому, що держава, місцеві органи управління беруть на себе витрати стосовно надання ресурсу у користування для одержання рекреаційного ефекту, або природний рекреаційний ресурс використовується без витрат праці для його споживання у рекреаційно-туристичних цілях.

За суб'єктами використання:

▪ використання фізичними особами – державна та комунальна - на праві оренди; суспільна, приватна. Обмеження встановлюються державними та місцевими органами управління природокористуванням;

▪ використання юридичними особами – державна та комунальна - на праві оренди; приватна. Обмеження встановлюються державними та місцевими органами управління природокористуванням.

Згідно мети використання природного рекреаційного ресурсу:

▪ одержання рекреаційного ефекту – державна, комунальна, суспільна, приватна власність на ресурс, використовується всіма формами власності на основні засоби виробництва; отримують рекреаційний ефект – споживачі та виробники, які продають рекреаційний ефект;

▪ одержання доходу та прибутку - державна, комунальна, приватна власність на ресурс, використовується всіма формами власності на основні засоби виробництва; дохід від використання ресурсу розподіляється між державою та користувачем як платіж за право використання природного ресурсу;

▪ неприбутковий бізнес – державна, комунальна, суспільна власність.

За ступенем освоєності ресурсу та визначеності прав власності:

- ресурси освоєні – мають визначених власників;
- не освоєні природні рекреаційні ресурси - форми та права власності мають визначатися;
- перегляд напрямів використання природних ресурсів, виділення з них рекреаційних, та за необхідністю зміна форм та прав власності на ресурс.

За видами рекреаційного використання:

- ресурси орієнтовані на відновлення здоров'я людини;
- ресурси орієнтовані на психологічний розвиток відпочиваючих, в т.ч. за естетичним, пізнавальним критерієм;
- ресурси спрямовані на відновлення та розвиток фізичних сил людини.

За атрактивними властивостями рекреаційні ресурси можна поділити на:

- комплексний рекреаційний ресурс, який має найбільший вплив і пропонує найбільше можливостей для різних видів відпочинку, різну структуру туристів протягом року (наприклад: гори - такий ресурс, що пропонує можливість для численних розваг: піші прогулянки, катання на гірських велосипедах, скелелазіння, парашланеризм, зимові види спорту тощо);
- індивідуальний рекреаційний ресурс - незалежний рекреаційно-туристичний ресурс, що має можливість самостійно залучати туристів, що приїжджають на такий вид відпочинку, що пропонує даний вид ресурсів (наприклад: поля для гольфу, аквапарки, рекреаційні об'єкти тощо);
- додатковий рекреаційний ресурс - має найменш привабливі властивості, що не приваблюють безпосередньо туристів, але їх важливість полягає в тому, що вони доповнюють і об'єднують туристів і відпочиваючих у рекреаційно-туристичній зоні (наприклад: спортивні та рекреаційні об'єкти курортів не є основною метою прибуття, але вони доповнюють туристичний продукт, і туристи можуть використовувати ці заклади для відпочинку).

За соціальним фактором природні ресурси можна класифікувати:

За критерієм доступності:

- вільний доступ усіх, хто прагне використовувати ресурс і одержувати дохід від його використання (виробники рекреаційних послуг), до таких рекреаційних ресурсів належать відносно необмежені та використання яких не потребує спеціальних знань, навиків тощо;
- вільний доступ усіх, хто прагне використовувати ресурс і одержувати рекреаційні ефекти від його використання (споживачі ресурсу), до цих ресурсів належать суспільні пляжі, міста суспільного відпочинку, тощо;
- відсутність вільного доступу до ресурсу виробників рекреаційних послуг, коли необхідно одержати ліцензію та дозвіл на використання ресурсу, щоб отримати ліцензію необхідно довести вміння використовувати та відновлювати природний ресурс;
- відсутність вільного доступу для споживачів рекреаційних ресурсів, коли пляжі та інші природні рекреаційні ресурси належать санаторію або іншій організації, що надає послуги і споживачами виступають категорії людей, що придбали путівки.

За екологічними (природоохоронними) факторами природні ресурси можна розглядати за потребою у збереженні природних ресурсів:

- з дуже низькою потребою;
- з низькою потребою;
- з середньою потребою;
- з високою потребою;
- з надзвичайно високою потребою.

За критерієм спроможності до диверсифікації природних рекреаційних ресурсів:

- значна потреба у альтернативному використанні природних рекреаційних ресурсів внаслідок обмеженості, або унікальності цих ресурсів, наявності значного навантаження від суб'єктів господарювання, деградації родовищ, депресивності територій тощо;
- наявні перспектива у альтернативному використанні природних рекреаційних ресурсів для збільшення економічного ефекту від діяльності суб'єктів господарювання, що розташовані на рекреаційній території при нормованому навантаженні на ресурси території;
- не потребує диверсифікації – природно-ресурсний комплекс є збалансованим та соціо-еколого-економічно ефективним.

Важливою додатковою ознакою природних рекреаційних ресурсів є можливість їх одноцільового або багатоцільового використання, наприклад, до рекреаційних ресурсів одноцільового призначення можна віднести унікальні лікувальні властивості, пелоїдів, озокеритів, ропи тощо. Що використовуються для отримання конкретних видів сировини; до багатоцільових рекреаційних

ресурсів – ліси, водойми, морське узбережжя, флора і фауна, способи та напрями використання яких різноманітні. Особливої уваги в контексті розвитку рекреаційно-туристичної діяльності, а також проведення диверсифікації використання природних ресурсів, потребує визначення економіко-правового аспекту стосовно класифікації за формами та правами власності на природні ресурси (рис. 1).

Класифікаційні критерії та ознаки	Значення
<i>За ступенем повноважень у визначенні форм та прав власності на природний ресурс</i>	<ul style="list-style-type: none"> - державний рівень. На всі природні ресурси державного значення визначають форми і права власності спеціально-уповноважені органи державної виконавчої влади. Передбачається гласність та відкрите обговорення. - органи місцевого самоврядування на всі природні рекреаційні ресурси місцевого значення та на ресурси державного значення у випадку делегування їм повноважень.
<i>По формуванню обтяжень та обмежень форм та прав власності на природний рекреаційний ресурс</i>	<ul style="list-style-type: none"> - відсутні зобов'язання, обтяження та обмеження; - присутні зобов'язання, обтяження та обмеження (техніко-технологічні, екологічні, економічні, соціальні та ін.).
<i>За критерієм підстав набуття прав власності</i>	<ul style="list-style-type: none"> - рішення органу місцевого самоврядування - придбання у державних органів, у приватних власників; - рішення органу виконавчої влади - придбання у державних органів, у приватних власників; - цивільно-правовий договір оренди; - свідоцтво про право на спадщину, дарування; - рішення суду.
<i>За критерієм форм власності</i>	<ul style="list-style-type: none"> - виключна народна; - суспільна; - державна; - комунальна; - приватна.
<i>За критерієм прав власності</i>	<ul style="list-style-type: none"> - володіння; - користування; - розпорядження; - відповідальність за власність.
<i>За ступенем державної підтримки форм та прав власності на ресурси</i>	<ul style="list-style-type: none"> - державні преференції та преференції місцевих органів управління присутні; - державні преференції та преференції місцевих органів управління відсутні.

Рис. 1. Класифікація за формами та правами власності на природні ресурси

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, оскільки природні рекреаційні ресурси та природні рекреаційні умови є одними з визначальних факторів економічного розвитку окремих регіонів і територій, сприяють швидкому створенню матеріальних та естетичних благ, проведення їх класифікації дозволяє виявити закономірності поєднання різних ресурсів, визначити економічні переваги їх використання, можливості альтернативного, зокрема рекреаційного використання, а також зробити висновки про раціональне використання, збереження та перспективи диверсифікації. В ринкових умовах на порядку денному держави, регіонів, громад є забезпечення населення рекреаційно-туристичними послугами, шляхом активізації рекреаційно-туристичної діяльності, в т.ч. за рахунок диверсифікації природних рекреаційних ресурсів. Якщо забезпечення рекреаційної діяльності планується в інтересах громади, то це задовольнить потреби туристів та відпочиваючих і, відповідно, сприятиме пріоритетам розвитку територій та громад, що на них розташовані.

Розроблена класифікація потрібна для:

- визначення юридичної, економічної та екологічної складових для максимального задоволення інтересів суспільства, бізнесу та індивідуумів;
- визначення умов користування природними рекреаційними ресурсами на основі їх

первинного та вторинного привласнення, умов оренди, платності за використання природного ресурсу в залежності від його стану, вичерпності, соціальної значущості;

▪ визначення конкретних обмежень та обтяжень при використанні природних рекреаційних ресурсів;

▪ встановлення можливості розвитку альтернативних видів діяльності на рекреаційних територіях в контексті диверсифікації використання природних рекреаційних ресурсів

Природний капітал є невід'ємною та основною (понад 50%) складовою національного багатства України. Його ресурси, біологічні компоненти (флора та фауна) – все це значною мірою формує рекреаційно-туристичний потенціал, який потребує прийняття ефективних рішень щодо його використання у вітчизняному господарстві для збільшення валового внутрішнього продукту, національного доходу, підтримці виконання соціальних та екологічних програм, спрямованих на оздоровлення людини, охорону і відновлення об'єктів природи. Ринкові відносини в усіх сферах національної економіки, в тому числі й у рекреаційно-туристичному секторі, визначаються розвитком відносин власності на фактори виробництва - основні фонди, оборотні активи та природні ресурси.

Саме тому, держава, як головний розпорядник власністю народу на природні ресурси, повинна забезпечувати ефективне управління загальнонародною власністю, що актуалізує питання удосконалення форм використання рекреаційних ресурсів із визначенням різноманіття їх взаємодії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України : Методологія та методика аналізу, термінологія, районування : Монографія / О. О. Бейдик. К. : Київський ун-тет, 2001. 395 с.

2. Верхоглядова Н. І., Письменна О. Б.. Класифікація ресурсів та її значення для управління ресурсозбереженням. Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 16. с. 27-31.

3. Гілецький Й. Р. Класифікація туристсько-рекреаційних ресурсів за геосферним підходом. Географія та туризм, 2011, 14: 52-58.

4. Кравченко Н.О. Рекреаційне господарство Полісся: сучасний стан та перспективи розвитку/ Ніжин: МІЛАНІК, 2007. 172 с. https://tourlib.net/books_ukr/kravchenko.htm

5. Мазурець Р.Р. Рекреаційні ресурси регіону як один з основних чинників формування й розвитку територіально-рекреаційного комплексу прикордонної адміністративної області та їх класифікація. Геополітика и екогеодинамика регионів. 2014. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/rekreatsiyni-resursi-regionu-yak-odin-z-osnovnih-chinnikov-formuvannya-y-rozvitku-teritorialno-rekreatsiynogo-kompleksu-prikordonnoyi>

6. Потишняк О.М., Дудник О.В., Краля В.Г. Рекреаційні ресурси та природно-рекреаційний потенціал як необхідна умова розвитку рекреації // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. Серія Економічні науки. 2017. №182. С.140-147. Режим доступу: <http://journals.urau.ua/index.php/wissn021/article/view/126409>

7. Руденко В. П. Сучасні проблеми еколого-економічної оцінки природно-ресурсного потенціалу України / В. П. Руденко // Геоінформатика. 2009. № 4. С. 38-42. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/geoinf_2009_4_6

8. Сміль І. В. Туристичні ресурси світу : навчальний посібник. Ніжин : Видавництво Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, 2010. 336 с.

9. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія. К.: Центр навчальної літератури, 2007. 312 с.

10. Інституційні засади розбудови управлінської системи природокористування : монографія / [Буркинський Б.В., Мартієнко А.І., Хумарова Н.І. та ін.] ; за ред. Буркинського Б.В. ; НАН України, Ін-т пробл. ринку та екон.-екол. дослідж. Одеса : ІПРЕД НАНУ, 2017. 337 с.

11. Черчик Л., Єрко І., Коленда Н., Міщенко О. Сучасний стан розвитку туристично-рекреаційного комплексу Волинської області : монографія. Луцьк : Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2014. 152 с.

12. Черчик Л. Наукові підходи до класифікації туристично-рекреаційних ресурсів // Наук. вісн. Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки / Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки ; [редкол.: Л. Г. Липич та ін.]. Луцьк, 2014. № 3(280) : Серія : Економічні науки. С. 149–159.

13. Шевченко Г.М. Організаційно-економічний механізм формування та використання природно-рекреаційного потенціалу території : дис. на здобуття наук. ступ. канд. екон. наук : спец.: 08.00.06 Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища. Суми, 2008. 216 с.

14. Hugo M.L. & Henning J.J. (1986). Classification and definition of outdoor recreational activities. Unpublished report. Potchefstroom, Potchefstroom University for Christian Higher Education.
15. Wilson G. D. H., Steyn J. J. Classification As Analytical Tool For Recreation Planning. Town and Regional Planning. No 40. 1996. 42-49.
16. Souza T. Recreation classification, tourism demand and economic impact analyses of the federal protected areas of Brazil. Thesis for the degree of doctor of philosophy. University of Florida, 2016. 201p.
17. Gjorgievski, M., Kozuharov, S., Nakovski D. Tipology of recreational-tourism resources as an important element of the tourist offer. Special issue. UTMS Journal of Economics. 2013. 4 (1). 53–60.
18. Jordan J. Classification of outdoor recreation resources. 1976. Thesis. University of Michigan.
19. Ivlev, V.J., Ivleva, M. I., Panyukov, A. I., and Zulfugarzade, T. E. 2017. Analysis of the touristic recreational potential of a territory as a condition for development of ecological tourism (the Southern Moscow Region Case Study). Journal of Environmental Management and Tourism, Volume VIII, Spring, 2(18): 373-384. DOI:10.14505/jemt.v8.2(18).10.
20. Гайченко В.А., Гудков І. М. Загальне природокористування. Енциклопедія Сучасної України: електронна версія [веб-сайт]. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2010. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=15139
21. Воробйова О.А., Дишловий І.М., Харічков С.К. Проблеми природокористування та сталого розвитку в рекреаційно-туристичній сфері : монографія. Одеса: ППРЕД НАН України, 2009. 374с
22. Шимова О.С., Соколовский Н.К. Экономика природопользования. Учебное пособие. М.: ИНФРА-М, 2005. 377 с.

REFERENCES

1. Beidyk O.O. (2001). *Recreational and tourist resources of Ukraine: Methodology and methods of analysis, terminology, zoning*. K.: Kyiv University.
2. Verkhoglyadova NI, Written OB. (2015). Classification of resources and its importance for resource management. *Investments: practice and experience*, № 16, 27-31.
3. Giletsky J.R. (2011). Classification of tourist and recreational resources by geosphere approach. *Geography and Tourism*, №14, 52-58.
4. Kravchenko N.O. (2007). *Recreational economy of Polissya: current state and prospects of development*. Nizhyn: MILANIK. Retrieved from: https://tourlib.net/books_ukr/kravchenko.htm
5. Mazury R.R. (2014). Recreational resources of the region as one of the main factors of formation and development of the territorial-recreational complex of the border administrative region and their classification. *Geopolitics and ecogeodynamics of regions*, №2. Retrieved from: <https://cyberleninka.ru/article/n/rekreatsiyi-resursi-regionu-yak-odin-z-osnovnih-chinnikov-formuvannya-y-rozvitku-teritorialno-rekreatsiyogo-kompleksu-prikordonnoyi>
6. Potishnyak O.M., Dudnik O.V., Kralya V.G. (2017). Recreational resources and natural-recreational potential as a necessary condition for the development of recreation. *Bulletin of the Petro Vasylenko Kharkiv National Technical University of Agriculture. Economic Sciences Series*, №182, 140-147. Retrieved from: <http://journals.uran.ua/index.php/wissn021/article/view/126409>
7. Rudenko V.P. (2009). Modern problems of ecological and economic assessment of natural resource potential of Ukraine. *Geoinformatics*, № 4, 38–42. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/geoinf_2009_4_6
8. Smal I.V. (2010). *Tourist resources of the world*. Nizhyn: Nizhyn State University named after Mykola Gogol.
9. Fomenko N.V. (2007). *Recreational resources and balneology*. K .: Center for Educational Literature.
10. Burkynskyi B.V., Martienko A.I., Khumarova N.I. etc. (2017). *Institutional principles of the nature management's administrative system development*. Odessa: IPREED NASU.
11. Cherchyk L., Yerko I., Kolenda N., Mishchenko O. (2014). *The current state of development of the tourist and recreational complex of the Volyn region*. Lutsk: Lesia Ukrainka East European National University.
12. Cherchyk L. (2014). Scientific approaches to the classification of tourist and recreational resources. *Nauk. Herald of Eastern Europe. nat. un-ty after Lesya Ukrainka: Series: Economic Sciences*, № 3 (280), 149–159.
13. Shevchenko G.M. (2008). *Organizational and economic mechanism of formation and use of natural and recreational potential of the territory*. PhD thesis. Sumy: Sumy state university.

14. Hugo ML & Henning J.J. (1986). Classification and definition of outdoor recreational activities. *Unpublished report*. Potchefstroom, Potchefstroom University for Christian Higher Education.
15. Wilson G. D. H., Steyn J. J. (1996). Classification As Analytical Tool For Recreation Planning. *Town and Regional Planning*, №40, 42-49.
16. Souza T. (2016). *Recreation classification, tourism demand and economic impact analyzes of the federal protected areas of Brazil*. Thesis for the degree of doctor of philosophy. University of Florida.
17. Gjorgievski, M., Kozuharov, S., Nakovski D. (2013). Typology of recreational-tourism resources as an important element of the tourist offer. *Special issue. UTMS Journal of Economics*, 4 (1), 53–60.
18. Jordan J. (1976). *Classification of outdoor recreation resources*. Thesis for the degree of doctor of philosophy. University of Michigan.
19. Ivlev, V.J., Ivleva, M. I., Panyukov, A. I., & Zulfugarzade, T. E. (2017). Analysis of the touristic recreational potential of a territory as a condition for the development of ecological tourism (the Southern Moscow Region Case Study). *Journal of Environmental Management and Tourism*, Volume VIII, Spring, 2 (18), 373-384. DOI: 10.14505 / jemt.v8.2 (18) .10.
20. Gaichenko V.A., Gudkov I.M. (2010). General nature management // Encyclopedia of Modern Ukraine. NAS of Ukraine, NTS. Kyiv: Institute of Encyclopedic Research of the National Academy of Sciences of Ukraine. Retrieved from: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=15139
21. Vorobyova O.A., Dishlovyi I.M., Kharichkov S.K. (2009). *Problems of nature management and sustainable development in the recreational and tourist sphere*. Odessa: IPREED NAS of Ukraine,.
22. Shymova O.S., Sokolovsky N.K. (2005). *Economics of nature management*. M. : INFRA-M.